

"לבניינה של תורה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפני מו"ר רה"י הרב ברוך וידר שליט"א – חלק ש

"דְּמִמְנָה דְּיִשְׁעֵי"

שיחה ביום הריסת הבתים ב"נתיב האבות"

לדבר? האם במקרה כזה לא היו מעגנים את "תקנת מריש" בחוק? מסתבר שכן.

"גדול קידוש השם"

אמנם, לימדנו הרב צבי יהודה זצ"ל את האופן בו יש להתבונן על דברים. כתוב ברמב"ם², על פי הגמרא בקידושין³, שהאדם נידון לפי רוב מעשיו. מוסיף שם הרמב"ם: "וכן המדינה, אם היא זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהן – הרי זו צדקת". מדינת ישראל היא מדינה של קידוש השם, אולם ישנן בה גם נקודות שחורות של חילול השם, כגון: מערכת המשפט. כאשר מדובר במצב בו יש גם נקודות חיוביות וגם נקודות שליליות, והנקודות החיוביות רבות על השליליות, יש להתבונן עליו לאור הירושלמי אותו היה מרבה הרב צבי יהודה לצטט⁴: "גדול הוא קידוש השם מחילול השם". לכאורה לא ברור הצורך בהגדרה זו. הרי זה ברור, כפי שברור ששמונה גדול מארבע. אלא יש להבין את דברי חז"ל כך: כאשר ישנו מצב בו יש הן קידוש השם והן חילול השם באותו עניין, הרי שקידוש השם גובר על חילול השם⁵.

² הלכות תשובה, פרק ג, הלכה א

³ דף מ, עמוד ב

⁴ קידושין, פרק ד, הלכה א. עיין שיחות הרב צבי יהודה, שמות, סדרה ב, סעיפים 13-14

⁵ עיין לנתיבות ישראל, חלק ב, עמוד קס: "כמוכן אין עניינו של מאמר חז"ל ללמדנו כי קידוש השם גדול יותר מחילול השם, אלא ביאורו שכשהם נמצאים יחד, כשבאותו עניין יש צד קידוש השם וצד חילול השם, אין אומרים ספיקא ו'שב ואל תעשה', אלא שצד קידוש השם הוא הגדול, המכריע והמחייב".

"וְאִשִּׁיבָה שְׁפִטִיךָ כְּבָרְאִשְׁנָה"

היום הוא ערב ראש-חודש תמוז, יום כיפור קטן, יום של חשבון נפש פרטי. אכן, ביום זה ישנו צורך גם בחשבון נפש לאומי. בשעות אלו ממש נעשה עוול איום ב"נתיב האבות". זכינו ועם ישראל שב לארצו, זכינו וארץ-ישראל הולכת ונבנית בכל התחומים – הן בתחום התורני והן בשאר התחומים. ארץ ישראל מצויה בעיצומה של תנופת פיתוח. אין ארץ בעולם שנבנית כפי שמדינת ישראל נבנית. בארץ בונים ללא הרף – כבישים ומנהרות, יישובים וערים. אמנם, בתוך האור הגדול הזה ישנם גם כתמים שחורים, כדוגמת הריסת חמישה עשר בתים יפים בארץ-ישראל.

לכל מי שלמד בישיבה או יודע מעט תורה ידוע שישנה "תקנת מריש". לפי תקנה זו אם אדם גזל קורה ובנה בה את ביתו אין הורסים את הבית, אלא נותנים לו אפשרות לשלם את דמי הקורה והבית יישאר על עומדו¹. אף אם נניח שהבתים המדוברים אכן חורגים במספר סנטימטרים מאדמות המדינה ומצויים על אדמות של גויים – שהנחה זו כשלעצמה אינה ודאית כל כך – הרי שוודאי שניתן לפתור את הבעיה בדרך משפטית. הרי בחלק מהמקרים מדובר על חריגה בת מטר אחד בלבד! האם יש להרוס רק לשם הרס? אם היה מתברר שביתו של ראש הממשלה בנוי על אדמה פרטית של אחר, האם לא היו מוצאים פתרון משפטי

¹ גיטין, דף נה, עמוד א: "העיד רבי יוחנן בן גודגדא... ועל המריש הגזול שבנאו בכירה - שיטול את דמיו, מפני תקנת השבים". עיין עוד סוכה, דף לא, עמוד א

אכפת לנו מצערה של ארץ-ישראל. ארץ-ישראל אינה כאדמה אחרת, יש לה נשמה. אומר הרב זצ"ל בתחילת "אורות", שארץ ישראל קשורה בקשר של חיים עם עם ישראל. לארץ זו יש נשמה, בבחינת "נַתַּן נְשָׁמָה לְעַם עֲלֵיהָ"⁶. לכן הארץ הזו יודעת אף להקיא את עם ישראל כשאינו מתנהג כיאות. באוסטרליה אין דבר כזה, באלג'יר אין דבר כזה, גם לא בסנגפור. היום, ארץ ישראל כואבת ובוכה. יש לערוך בשל כך חשבון נפש לאומי.

צריך להיות אכפת לנו מכאבם של יהודים. כיצד מרגיש ילד קטן כשהרסו לו את הציור שצייר? וכיצד מרגישים מבוגרים שהורסים להם את ביתם, שבנו בעמל כפיהם?

בודאי עוד ייבנו מאות בתים במקום חמישה עשר הבתים הללו, ברור שעל ידי חילול השם הנורא הנה יקויים בנו: "וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֵינוּ לְךָ אֵת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה פִּי אֲהַבְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ", אך זו אינה הנקודה. ביום זה עלינו לכאוב, על דבר זה להיות אכפת לנו.

איננו מודאגים. לעם ישראל ישנם כוחות חיים חזקים שבכוחם להתגבר על כל המכשולים. מדינת ישראל ברובה הגדול היא מציאות שיש בה קידוש השם רב. בעצם קיומה היא מציאות של קידוש השם. יחד עם זאת, יש להכיר שיש במתרחש צד של חילול השם. יש בזה עוול נורא של מערכת המשפט ושל ממשלת ישראל שאינן מוצאות פתרון מתוחכם להתגבר על העוול הזה. גם אם יבנו להם בית חדש, אין זה פתרון. הלוא נפגעי "גוש קטיף" עדיין לא התאוששו, כפי שאנו מכירים מקרוב.

אשתמש במילה שאיני רגיל לומר: זהו רשע! זהו אינו רק עוול, אלא זהו גם רשע. צריך שלא נעבור על כך לסדר היום.

"עוֹד אֶבְנֶה וְנִבְנִית"

מה הנדרש למעשה? צריך ליישב את ארץ ישראל! אני קורא לכל הנמצא פה עכשיו, ולכל

כיום ניכנס למבט עמוק יותר בעניין. ישנה אפשרות נוספת לפרש את אימרה זו, והרב צבי יהודה היה מפרש גם באופן זה: גדול קידוש השם שיוצא מתוך חילול השם⁶. זהו פירוש עמוק לאין-ערוך.

מחילול השם הזה, שאנו עוסקים בו, נגרם שאלפי בני-אדם הגיעו ל"נתיב האבות", אלפים מעם ישראל המתחנכים לאהבת-הארץ. איננו יודעים מחשבות של מעלה, אבל לעניות דעתי יש בזה תיקון של חטא המרגלים, הרובץ על עם ישראל במשך כל הדורות, ועדיין לא סימנו להתנקות ממנו לגמרי. כאשר עם ישראל נאבק על ארץ-ישראל ומראה אהבה ומסירות-נפש למענה, הוא הולך בדרכם של יהושע וכלב, ומתקן את דרכיו בימי "בכייה של חינום"⁷. יש בכך תיקון לאומי על ידי אותם אנשים פרטיים המזכים בכך את כל היהודים שבכל העולם.

"עֲרֵי קִדְשֶׁךָ הָיוּ מְדֻבָּר"

אמש בשעה מאוחרת התקשר אלי אחד מבני הישיבה ושואל אותי: "אני נמצא כעת ב'נתיב האבות'. האם עלי לקרוע בזמן ההרס?". שמחתי בשלשה מימדים: הראשון, נפלא שבחור בישיבה מרגיש שצריך לקרוע, והוא שואל אם אכן יש לנהוג כך, שהרי אם הדין אינו כך הרי שיש בזה משום 'בל תשחית'? המימד השני, והוא עוד יותר נפלא, שאכפת לו מהדבר והוא נמצא שם. הוא נסע לכאוב ולראות יהודים בוכים על שהם מגורשים מביתם על ידי יהודים. עלינו לבכות, לכאוב, לא לעבור על כך לסדר היום. הדבר השלישי והנפלא ביותר, הוא שתלמיד זה יודע שיש לשאול רב, שההלכה מורה לנו את ההתנהגות גם במצבים מורכבים.

⁶ עיין שיחות הרב צבי יהודה, שם, סעיף 15

⁷ עיין אם הבנים שמחה, עמוד רנז-רנט (במהדורת "פרי הארץ"): "בתיקון הקלקול של חטא המרגלים... שגרמו לנו חוב רע כל כך, שעלינו לפרוע אותו עד היום... דאם אנו רוצים לתקן זאת, מוכרחים אנו להשלים עתה מה שהם חסרו אז, היינו לעשות פעלים לעורר אהבה וחמדה בלבנות עם בני ישראל... להיותם חושקים וחומדים לארץ חמדה של אבותינו, ואש תקוד בקרבם לבוא ולירש את הארץ הקדושה..."

⁸ ישעיהו, פרק מג, פסוק ה

מפולשת, בה האמצעים שמובילים לתכלית השלימה גם הם שלמים ומעולים: ”אבל ה' יתברך בחכמתו הנפלאה לא כן יעץ, רק הוא יתברך נותן טהור מטמא, ובחכמתו גזר שיהיו האמצעים בהנהגה נעשים הרבה פעמים בסיבות כאלה שבעצמן הן נגד השלמות, כשליטת הרשעים וכיוצא בזה הרבה. רק שהכל יוליך אל מרכז התכלית לסוף הימים”. פעמים רבות איננו מבינים את הנהגת הבורא, מצדנו היינו מזמינים שהדברים יופיעו בצורה אחרת. אבל בבית מדרשנו שמעתי מהרב הדרי זצ”ל לפני כשלושים שנה הסבר נפלא. הסביר הרב הדרי זצ”ל שזו הדרך בה מתגלים הדברים הגדולים, דרך הסתר וטומאה, כדברי המדרש¹²: ”מִצְאָתֵי דָוִד עֲבָדָיו”¹³ – היכן מצאתיו? בסדום!“. הרב הדרי אמר משל על כך: כאשר יש צורך להחביא משהו – למשל: כשרוצים להבריא את הגבול ויש צורך לעבור במקום שיש בדיקה – מחביאים את הנדרש להחבאה דווקא בתוך הכביסה המלוכלכת¹⁴.

כך לימדנו אף הגר”א ב”קול התור”¹⁵, ספר ה”שולחן ערוך” של הגאולה. בפרק א הוא מונה שבעה דרכים של אתחלתא דגאולה, והדרך הראשונה מכונה: ”חבלים ונעמים”: ”לדעת מראש כי אתחלתא דגאולה באה בדרך חבלים ונעמים... היא באה באתערותא דלתתא עקבות משיחא באים בחבלים...” – ’חבלים’ הם ייסורים, כתבלי לידה – ”אך מצד שני היא באה במידת החסד...” – בכבישים, ברכבת לירושלים ובמדינה פורחת. ”לדעת מראש כי בעקבות משיחא מכל צרה יוצאת ישועה, והישועה באה מתוך צרה”, אין כנראה דרך אחרת, כך רבש”ע בחר – ”על

שאינו נמצא וישמע מחבריו: יגיע יום ואתם היושבים פה תתבגרו ותעמדו על דעתכם. הקימו ישובים בארץ ישראל, הקימו ישובים של תורה על טהרת הקודש! צריך ליישב את הארץ הזו! זו ארצנו, אין לנו ארץ אחרת.

לא חסרים מקומות בהם נדרש הדבר. הרי טיילנו מ”ים אל ים”, וראינו שהגליל כולו מלא בערבים. בשבוע שעבר הייתי בנגב, וראיתי שהנגב מלא בבדואים, בלתי אפשרי להסתובב שם. גם ביהודה ובשומרון יש מקום נרחב לבנייה ולהתיישבות. יש הרבה מקום להקים, לבנות וליישב את ארץ ישראל.

”מי יתן טהור מטמא”

ברצוני להתבונן על כך גם מהמבט האמוני, שייתכן והוא אף היותר חשוב. יש להבין דבר מהותי. אכן, מצד הבחירה החופשית יש בכך חילול השם, זהו מצב מקולקל מאוד של עוול ורשע של מערכת משפט, הצריכה תיקון גדול והיא שורש הקלקולים שיש כיום במדינת ישראל. אבל, מצידו יתברך משמעות הדברים היא אחרת.

הפסוק באיוב אומר⁹: ”מי יתן טהור מטמא לא אָחַד”. אומר המדרש¹⁰: ”כגון: אברהם מתרת, חזקיה מאחז, מרדכי משמע, ישראל מאומות העולם... מי עשה כן, ומי ציווה כן, ומי גזר כן? לא אחד – לא יחידו של עולם?!“ הלוא רבש”ע היה יכול להוליד את אברהם, ראש האומה הישראלית, מצדיק גדול – מדוע הוא נולד דווקא בביתו של תרח? מדוע נולד חזקיהו מאחז? יש בזה פלא גדול בנהגת ה' בעולמו, שרבש”ע מוציא ”טהור מטמא”. המצוי בבית – המדרש, לומד אמונה ומתבונן על העולם בעיניים של אמונה, רואה שכל מהלך ההיסטוריה מונהג כך.

הרב זצ”ל דרש¹¹ על חטא העגל, ובתוך דבריו הוא מבאר שלו שהעולם אינו הולך בדרך

⁹ פרק יד, פסוק ד

¹⁰ מדרש תנחומא, פרשת חוקת, סימן ד

¹¹ מדבר שור, הדרוש השלושים וחמש, עמוד שיח

¹² בראשית רבה, פרשה מא, אות ד

¹³ תהלים, פרק פט, פסוק כא

¹⁴ עיין אם הבנים שמחה, עמוד קכג-קכד (במהדורת ”פרי הארץ”): ”והנה, מבואר בספרי המקובלים שבעת שהשם יתברך רוצה לעשות איזה דבר גדול בעולם... מעטף דבר זה בכמה מיני עיטופים, ואפילו באמצעים שאינם נאים ועוד הם כעורים, כדי שלא ירגישו בזה הדינים והמקטרגים”.

¹⁵ עמוד 31-32 (במהדורת תשנ”ד)

פי הכתוב¹⁶: 'ועת צרה היא לעקב וממנה יושע'... לדעת מראש כי ארץ ישראל נקנית בייסורים, אבל בזה היא נקנית ממש. עקבות משיחא באות בהפרעות ומכשולים מצד שרו של עשו וגם מצד ארמילוס שר הערב רב, אבל בסופו של דבר נופל ביד שרו של יוסף... בעזרתו של משיח בן דוד... ולכן, חלילה לנו לסגת אחור במשהו אם יהיה חלילה איזה קושי איזו מכשלה בדרך עבודתנו, ולהיות בטוחים כי דווקא ממנה יעקב יושע ומן המיצר נגיע למרחביה". הפסוק "מן המיצר", נאמר לפני תקיעת שופר. הדין של פתיחת כל שנה הוא בסימן: "מן המיצר קראתי יה ענני במרחב יה"¹⁷ – מן המצר אל המרחביה.

לכן, נכאב ונצטער בצרת הכלל, אבל יחד עם זאת נסגל לנו את המבט האמוני שלפיו רבש"ע פועל במסתרים דרך 'הכביסה המלוכלכת'. רבש"ע פועל במסתרים גדולות ונצורות ומוליך את גאולת עם ישראל וארץ ישראל, את בניין הארץ ובניין התורה, מתוך קשיים ומורכבויות ומתוך כך אנו צומחים¹⁸.

את כל זאת מתמצתת הגמרא במשפט אחד¹⁹: "שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על – ידי יסורין. אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

¹⁶ ירמיהו, פרק ל, פסוק ז

¹⁷ תהלים, פרק קיח, פסוק ה

¹⁸ עיין אגרות הראיה, אגרת שעח: 'ועצת ד' אשר יעץ להחל אור גאולה מעולפת במטמוני מסתרים, כמו שאנו רואים בעינינו ומקפת בהמון נגעים של עניי הדעת סובלי חלאים רוחניים - ודאי לא יועילו כל חשבונות העולים בלב אדם שמחשבותיו הבל, נגד עצת ד' העליונה אשר דיבר טוב על ישראל, לכוונן אור גאולה ודרך חיים לשאר עמו, העתידים להיות כולם שבי פשע'.

¹⁹ ברכות, דף ה, עמוד א. עיין שם בעין איה: "לזכות למעלה שהיא חוץ לטבע, ולמעלה מן הטבע, אין כוחות הגוף שהם טבעיים מוכנים לזה כי אם על ידי יסורין... אלו הג' מעלות הן כולן למעלה מן הטבע... על כן כולם לא ניתנו כי אם על ידי יסורין".

